

УДК 342.34:321

П. Петровський

ГУМАНІТАРНА КОНЦЕПЦІЯ ПРАВА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ДЕМОКРАТИЧНОГО ВРЯДУВАННЯ

Зазначено, що зміст державної політики визначається насамперед концепцією права, що набула конституційного статусу та визнана світоглядно-теоретичною основою публічної діяльності. Аргументовано тезу, що сучасні проблеми розвитку демократії в Україні значною мірою зумовлені застосуванням декількох концепцій права. Зазначено, що зняття цієї суперечності вбачається у послідовному дотриманні гуманітарної концепції права, що базується на принципі верховенства приватних прав людини.

Ключові слова: демократичне врядування, концепція права, приватні й публічні права людини, правові основи політики, концептуально-правове визначення політики, гуманітарна концепція права.

Шістдесят років тому Організація Об'єднаних Націй ухвалила Загальну декларацію прав людини, яка проголосила людину найвищою соціальною цінністю і основною метою діяльності всіх цивілізованих держав. Відповідно до цього ст. 3 Конституції України стверджує: “Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави” [1]. Безсумнівно, цей європейський стандарт демократії і гуманізму повинен бути змістом всієї державної політики, проте достатньо уважного погляду на повідомлення засобів масової інформації (далі – ЗМІ), новини про порушення прав людини у різних сферах її життєдіяльності, щоб пересвідчитися в умовності виконання інституційного призначення держави. Підтвердженням цього може бути доповідь правозахисних організацій, присвячена стану захисту прав людини й основних свобод в Україні за період 2006 р. – травень 2007 р. і зроблений ними висновок про те, що негативні тенденції у цій сфері поглиблюються і що “з безлічі продуманих і здійснених рекомендацій щодо поліпшення ситуації держава не реалізувала практично нічого” [2]. Про гостроту проблеми забезпечення основних прав і свобод людини в Україні свідчить і пропонує Міністерством юстиції концепція державної політики у сфері прав людини [3].

Констатація проблемного стану утвердження невід'ємного принципу демократичного суспільства – принципу верховенства права, вимагає більш глибокого теоретичного осмислення зв'язку політики й права, зокрема ролі права та його чітко визначеної концепції у здійсненні державної політики. Розкриття правових основ державної політики потребує розуміння детермінуючого впливу свідомих визначеної концепції права на діяльність всіх гілок державної влади та легітимність взаємовідносин політичному й суспільства.

Проблема взаємозв'язку прав людини й державної політики була предметом дослідження з давніх часів і отримала своє історично конкретне вирішення у працях Аристотеля, Дж. Лока, Ш. Л. де Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо,

І. Канта, Г. Гегеля. Із вітчизняних мислителів її детально розкрив Б. Кістяківський [4]. Сучасний етап усвідомлення гуманістичного змісту державної політики характеризується глибоким проникненням у природу права, що здійснюється у рамках декількох конкуруючих концепцій: позитивістської (Д. Бентам, Ед. Берк), динамічної (Г. Кельзен), ліберальної (Ф. Гаєк), лібертаріанської (Д. Боуз) та комунікативної (П. Рікер, Ю. Габермас). Думка про те, що основою сучасної системи державного управління має бути право висловлюється багатьма сучасними дослідниками [5, 6]. Проблема поєднання права й змісту політичної діяльності через принципи справедливості та відповідальності ґрунтовно й гостро досліджується у працях П. Рікера [7] та Г. Йонаса [8]. Думка про глибокий зв'язок права і демократії проводиться відомим вітчизняним дослідником політичних та правових інститутів демократії – О. Скрипнюком, який пробує надати взаємозв'язку права і демократії категоріального значення [9]. Водночас можна стверджувати, що висвітлення співвідношення права і гуманістичного змісту демократії як форми здійснення державної влади, визначення їх категоріальної залежності, а відповідно і функції права щодо політичної практики перебуває на початковому етапі та потребує свого подальшого дослідження. Зокрема, В. Цветков зауважує, що “співвідношення демократії і права є кардинальною, але малодослідженою проблемою державного будівництва” [10]. Тому мета цієї статті – розкрити детермінуючу роль конституційно визначеної концепції права щодо здійснення державної політики та аргументувати важливість послідовного впровадження гуманітарної концепції права. Досягнення її можливе через виконання таких завдань:

- класифікувати категоріальне значення права як детермінанти здійснення державної політики;
- розкрити сучасний проблемний стан розуміння прав у контексті державно-політичних процесів;
- визначити первинність приватних прав особи щодо інших можливих видів прав як основного змісту гуманітарної концепції права;
- продемонструвати особливості впливу гуманітарної концепції права на функціонування публічного врядування.

Важливою тенденцією сьогодення є прагнення політичних і владних сил реалізувати конституційну норму “правова держава”, наповнити суспільно-владні відносини новим цивілізаційним змістом. Закономірність цього прагнення впливає із трансформаційного стану українського суспільства, “живучості” радянських соціально-правових стандартів, які стверджували загальну рівність, що насправді була рівністю безправних підданих. Зрозуміло, що практика демократичного врядування має базуватися на іншій теоретико-методологічній основі, важливою складовою якої є легітимна концепція права. Остання визначає контури соціальної справедливості та зміст державної політики її досягнення. Зазначене є особливо важливим у силу неоднозначності трактування як сутності справедливості, так і права. Насамперед, окрім марксистського уніфікуючого підходу до сутності права і справедливості, в літературі існує декілька інших несумісних позицій. Наприклад, наявна концепція соціальної солідарності, за якою має бути забезпечена максимальна допомога незахищеним прошаркам населення. Альтернативною є думка про нерівність прав у силу природної і соціальної (майнової насамперед) нерівності

людей, з чого випливає необхідність утвердження справедливості не з позиції універсальної чесності, а з врахуванням того, що “кожен має право на те, що у нього є” [11]. Іншими словами, соціальна справедливість досягається рівним забезпеченням прав нерівних за своїми здібностями і можливостями людей. Забезпечення такої плюралістичної рівності у суспільстві можливе за умови, коли громадянська толерантність доповнюється відповідною активністю держави з гарантування індивідуальних (множинних) приватних прав людини через формування й дотримання відповідних законів.

Наведені тут різні трактування справедливості, а відповідно і права, відрізняються принципово і наводять на думку, що кожне з них можна взяти за вихідне для розгляду сутності права і його впливу на політику. Такий підхід цілком узгоджується із висновком Г. Йонаса про те, що всі штучні витвори людської цивілізації (до яких автор зараховує суд, а, на нашу думку, до них безсумнівно належить і право) “конститууються метою”, тобто мета і утверджені у процесі її досягнення цінності визначають сутність цивілізаційних явищ. Іншими словами поняття не лише міститься “у підґрунті існування всієї конструкції”, “не тільки передує речі, воно має в неї втілитися, щоб та могла бути тим, для чого вона створена” [12]. Отже, право існує як уможлядно сформований концепт (поняття), що своєю необхідною, атрибутивною рисою існування має мету (належний стан) і власне стверджується в момент своєї реалізації. Така ментально-рефлексивна сутність права свідчить про те, що рівень правосвідомості (розуміння легітимних рамок свободи) визначає рівень правовідносин у суспільстві, тобто правопослушності громадян і правовідповідності діянь політиків. Практична спрямованість розуміння права надає йому категоріального значення концепції (лат. *conceptio* означає системне розуміння та конструктивний принцип діяльності), що визначається свідомо, набуває конституційно-нормативного підтвердження та впроваджується сукупністю конкретних заходів. Таким чином, будь-яка концепція (і зокрема концепція права) виконує важливу методологічну функцію, є вихідним пунктом політичної діяльності або теоретичною основою всіх її форм, застосування тих чи інших засобів, ресурсів, методів тощо. Таким чином концепція права стає дієвим чинником державної політики, здійснює детермінуючий вплив на формування законів, урядових програм і дій, а у підсумку визначає якість правовідносин у суспільстві. У цьому загальному форматі розгляду необхідно також зауважити, що можлива відмінність реально існуючої правосвідомості та конституційно закріпленої концепції права і вона може суттєво впливати на якість здійснюваної політики, продукувати розбіжності між напрямком політичних перетворень і очікуваннями громадськості. Доречно також констатувати, що детермінуючий вплив конституційно затвердженої концепції права на якість здійснюваної політики не є автоматичним і невідворотним, він опосередковується ставленням до неї суб'єкта політичного рішення, залежить від волі і зусиль останнього.

Вказане розуміння права та його детермінуючого впливу на політику привертає нашу увагу до наявного стану розкриття поняття права у науковій літературі, рівня його розуміння політиками і, відповідно, його застосування у практиці суспільно-політичних відносин України. У цьому контексті варте уваги твердження В. Селіванова, “що і до сьогодні в Україні фактично відсутнє якісне, нове наукове юридичне знання, в системі вітчизняної юридичної науки

панує суто позитивістський підхід до пізнання права і держави, увага зосереджується головним чином на політичному аспекті їх функціонування, продовжуються спроби пристосувати реальні правову і державну дійсність до інтересів і бажань владарюючих соціальних сил, майже ігнорується людська сторона права і держави тощо, що робить сучасне чинне право неефективним” [13]. Як бачимо, неефективність системи чинного права автор прямо пов’язує із позитивістським підходом до права. Особливістю останнього є розгляд права як встановлених державою норм, що накладають обмеження на дії й поведінку громадян і обов’язковість виконання яких досягається силою держави. Фактично тут відбувається редукція права до його публічного різновиду (закону) й губиться тим самим його первинна форма – приватне право. Зміст правового позитивізму може бути зведений до таких пунктів:

- індивіди не можуть мати базових невідчужуваних прав до їх законодавчого закріплення державою;
- творцями прав є видима загальносоціальна практика та державно-інституційні рішення;
- право існує як явище і його пізнання становить вихідний пункт формування концепції права;
- права як і суспільна мета є загальними і поширюються на всіх універсально;
- “особистість є об’єктом права”.

На нашу думку, таке невизнання за правами особи окремого статусу, незрозуміння “абстрактного права на піклування та повагу” як фундаментального і аксіоматичного щодо інших прав [14] та необхідності індивідуально-конкретного застосування загального змісту закону позбавляє концепцію правового позитивізму сучасного гуманістичного та гуманітарного (обґрунтованого знанням про людину) значення та надає їй етатичного або тоталізуючого забарвлення.

Зазначене вимагає глибокого розкриття сутності права, його різновидів і форм застосування у суспільно-політичній практиці, що можливе за умови його порівняння із мораллю та свободою. Так, право, на відміну від моралі, передбачає зовнішні взаємини між людьми, а правові відносини об’єктивуються у певних словах та діях. Ця об’єктивація певних інтересів особи породжує новий аспект проблеми права – проблему свободи, яка в своєму первинному значенні тотожна необмеженим прагненням самореалізації особи. Проявом свободи або засобом соціального впорядкування надмірних претензій окремої особи є право. Адже “право є обмеженням свободи кожного умовою згоди його із свободою всіх інших, наскільки це можливо за деяким загальним законом” [15]. У цьому глибокому судженні І. Канта можна бачити такі важливі аспекти гуманітарної концепції права, як:

- визнання свободи атрибутивною властивістю людини;
- утвердження суб’єктом права насамперед кожної особи;
- розуміння права як узгодження людиною своєї свободи із свободою інших.

Окремої уваги заслуговує вживання І. Кантом терміна “деякий загальний закон”, що у першому наближенні сприймається у значенні універсального, тобто такого, що поширюється на всіх. Проте, на нашу думку, йдеться не про загальне розуміння права, а про загальну процедуру співвіднесення своєї

свободи із свободою всіх інших. Таке трактування права надає йому значення індивідуальної міри здатностей людини, що потенційно може реалізуватися у її звершеннях (П. Рікер). Отже, права людини не лише фіксують об'єктивовані в суспільних нормах здобутки (позитивне право), але й суб'єктивно (тобто імпліцитно присутні особистісні потенції) існуючі претензії особи на адекватну міру свого визнання. Тут стає очевидною спорідненість прав і свободи особи. У цьому контексті Ф. Гаєк стверджував: “Якщо ми й далі вважатимемо, що важлива тільки та свобода, яку має більшість, то, безумовно, створюватимемо інертне суспільство зі всіма рисами несвободи” [16]. Він же дає зразок логічного узгодження свободи і права, демонструє простоту їх історичного розуміння через приклад надання свободи рабу, що забезпечувалося гарантуванням йому таких прав, як право на соціальний захист, право недоторканності від свавільного арешту, право на вільний вибір праці і місця проживання та деякі інші. Вказане тут розуміння демонструє базове значення свободи для визначення прав особи як аспектів її соціального існування. Тому, на нашу думку, хибним буде твердження, що свобода “є одним із загальнолюдських вимірів права” або що вона є одним із основоположних принципів права [17]. Тим більше не можна погодитися із досить поширеною думкою про можливість зведення принципу верховенства права до “здійснення примусу за допомогою передбачених процедур і встановлених правил, рівно обов'язкових як для керуючих, так і для керованих” [18]. У цьому випадку більш логічним було б говорити про принцип верховенства закону, дотримання якого хоч і є гарантією індивідуальної свободи та прав особи, але зміст якого не тотожний принципу верховенства права [19].

Утвердження гуманітарної концепції права можливе за умови визнання за кожною людиною особистості, тобто такої, що сама покладає мету власної діяльності, є самодостатньою, а не залежною, виступає як самоціль, а не як засіб. Універсальною формою зв'язку свободи й права є категоричний імператив права І. Канта (“загальний правовий закон”), який закликає “вчиняй зовні так, щоб вільний прояв твоєї сваволі був сумісний із свободою кожного, згідно із загальним законом” [20]. Отже, право – це легітимна у рамках певного суспільства претензія особи на свободу або усталені (внормовані) в суспільстві форми самодіяльності особи. П. Рікер визначає право у його первинній формі як “здатності” особи, що властиві їй безвідносно до форм їх соціального здійснення. А проявляється право у соціальних та інституційно-опосередкованих формах як реальні *звершення* індивідів, що набувають легітимних форм у конкретному суспільстві.

Сутність прав як соціально встановлених норм прояву свободи особи важко визначити позитивно чи звести до вичерпного переліку і тому досить часто вони окреслюються рамками заборон, що є своєрідною формою визначення від супротивного. Дійсно, максима реалізації прав людини у демократичному суспільстві формулюється як: “можна все, що не заборонено законом”.

На нашу думку, змістовною й методологічною основою сучасного розгляду права є лібертаріанська та динамічна теорії, що визначають приватне право як невідчужувану здатність особи, а творення й застосування його загальних публічних форм доповнюють їх індивідуалізацією. Детальніший погляд на права людини зумовлює констатацію низки інших необхідних

положень, без яких складно встановлюється зв'язок між правом і політикою. Насамперед, це стосується визначення сутності права, яку у контексті розгляду поняття “права людини” необхідно трактувати як невідчужувані, атрибутивні (їх соціальне визнання є похідною характеристикою) норми діяльності людини або її потенційну можливість діяти. “Людина має одне фундаментальне право: самій вибирати, як їй жити, якщо вона не порушує рівних прав інших людей” [21].

Стосовно публічного права, потрібно зазначити його історичну відносність та залежність від діяльності державних інституцій, що надають йому легітимних (законних) форм через дотримання принципу верховенства права. Неатрибутивна (релятивна) сутність законів у державі як формально стверженого публічного права проявляється у їх постійному вдосконаленні, продукуванні нових тощо. Т. Гоббс у цьому контексті зауважував, що “існує велика відмінність між законом і правом, адже закон – це обмеження, право ж є свободою, і вони протилежні одне одному” [22]. Вказане розрізнення є важливим у контексті трансформування права із його універсально-ідеальних площин у сферу практичного втілення засобами держави.

Тут доречно звернутись до сучасного розвитку теорії приватного та публічного права, що здійснений Д. Стоун, яка поділяє права на нормативні (ті, що є базовими для людей і творення нових законів державою) та позитивні (ті, що схвалені й закріплені державою) [23]. Необхідно зазначити, що такий поділ прав людини орієнтує на їх суспільно-політичне врахування як основи демократичного врядування та його визначення саме нормативними правами. Конструктивним для нашого розгляду є також висновок про те, що “права не є знаряддями чи інструментами, що діють механічно та послідовно”, вони діють через раціональні аргументи, які “визначають, яка поведінка є добра, а яка – погана, й драматично представляють суспільні цінності за допомогою змагання реальних людей на публічній сцені” [24]. Таким чином, визначення політики правами людини здійснюється через свідоме їх покладання в основу здійснюваних перетворень тощо.

Встановлення детермінуючого впливу права на політику держави фіксувалося багатьма мислителями. Відомий теоретик права Г. Кельзен проводить думку про те, що приватне право має “свою частку причетності до так званого державного волевиявлення, себто до політичної влади” [25]. Детермінуюче значення права розкривається ним через констатацію того, що “діяльність законодавчих, урядових та адміністративних органів, як правило, зв'язується законами до меншої міри, ніж діяльність судів, та в що в політично-правовому сенсі цим останнім надається здебільшого менше можливості діяти на власний розсуд, ніж тим першим” [26]. Власний розсуд, на думку автора, опосередковує дуалізм приватного та публічного права та визначається не його (розсуду) теоретичним, а суто ідеологічним спрямуванням [27]. Іншими словами, основою ставлення суб'єкта політики до приватних прав особи є його коло інтересів, що певною мірою видозмінює це ставлення, надає йому суб'єктивного забарвлення. Тут треба зафіксувати два взаємозумовлених аспекти: перший – це наскільки повно суб'єкт політики виходить і діє, базуючись на легітимному правовому порядку держави; другий – те, що він особисто покладає як ціннісний пріоритет пропонованих норм і змін під час застосування закону. Роль базового для діяльності політика закону може бути визначена через логічну категорію “основа”, що означає однозначно-необхідне

поширення загальної норми закону на окремий випадок його застосування. Тут логічне слідування букві закону аналогічне ролі закону у сфері судочинства, де, окрім загальної логічної зумовленості, даються три варіанти міри строгості – на виконання закону, відповідно до закону та на підставі закону.

На відміну від строго логічного визначення змісту дії через основу, як це відбувається у наведених випадках судочинства, правова держава здійснює свою діяльність не лише як правозастосовну та правоохоронну, а ще й у формі правотворчості, яка є типовою для законодавчої гілки влади. Тому державне врядування доцільно класифікувати як таке, що має момент свободи – можливість вийти за рамки, детерміновані законом, і визначитися правом, що представлено як теоретичний та конституційно схвалений концепт. Так, М. Вебер стверджує, що легальне панування існує за умови, що “будь-які закони приймаються і можуть при бажанні змінюватися” і впорядкування відносин панування здійснюється “за допомогою певних правових засад, які надають цим стосункам “легітимності” [28]. Це стосується тих рішень і дій, які відбуваються у процесі законодавства, а також тих випадків, коли існує можливість неоднозначного трактування законів. Інваріантна щодо змісту закону дія виправдана тоді, коли вона узгоджена із (конституційно визначеним) правовим полем, є переходом від легальності до легітимності як більш глибинних основ правової системи суспільства. Таким чином відбувається надання закону правового статусу або творення правового закону.

Висловлене твердження треба поглибити такими доповненнями:

– по-перше, закони продукуються діяльністю вищого законодавчого органу країни і змінюються відповідно до ідеологічних підходів його суб’єктів;

– по-друге, виправданням зміни законів може бути звернення (через уточнення, поглиблення тощо) до правової основи держави – конституційно закріплених прав громадян;

– по-третє, використання конституційних прав суб’єктом політики залежить від його розуміння мети та мотивів пропонуваного змін і політичної волі їх досягнення;

– конституційно визнані права особи відіграють роль основ політичних трансформацій – свідомо прийнятих і практично утверджуваних теоретичних концептів.

Детермінуюча роль концепції права пояснюється категорією основи, яку можна трактувати як сукупність умов, необхідних для певної дії. На відміну від основи, “засада” фіксує не об’єктивну заданість дії суб’єкта, а суб’єктивне бачення вихідного моменту діяльності, що зумовлює пріоритетність певної поведінки суб’єкта в певний момент. Таким чином засада представляє момент свободи ставлення суб’єкта до первинних умов, його здатність виходити за межі зовнішньої зумовленості та покладати власний ряд детермінації. Конкретною формою прояву засади є мотив – усвідомлена відповідь на запитання “заради чого здійснюється діяльність?”, що виступає у ролі внутрішньої спонуки активного ставлення до дійсності. На практиці діяльність суб’єктів виконавчої влади має здійснюватися за максимою “виправдане те, що дозволено законом”. Використання закону у судочинстві є імперативним, оскільки воно провадиться відповідно до чинного законодавства, де зв’язок із законом узгоджується формально-логічно, і останній, як правило, виконує роль достатньої умови або є основою прийнятого рішення. Простіше кажучи, вердикт суду має відповідати букві закону.

Інша ситуація із правами. Значення прав особи для діяльності органів виконавчої та судової влади є релятивним, їх цінність і міра дотримання залежить від рівня усвідомлення суб'єктом необхідності їх утвердження. Така суб'єктивна довільність дотримання прав особи означає, що останні не перетворилися в основу реалізації політики держави її представниками, а виконують функцію засади. А це означає, що "порушується конституційна умова при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод" [29].

Висновки

Необхідно зазначити, що визнання концепції права як детермінанти врядування є важливою умовою послідовного здійснення певного типу політики, досягнення легітимного стану суспільно-владних відносин чи забезпечення належного рівня соціальної справедливості. Відповідно конкретний тип політики визначається змістом концепції права, що свідомо формується і покладається в основу її здійснення. Наявність різних концепцій права зумовлює існування різних політичних практик. Тому необхідно наголошувати, що достатньою умовою демократичного врядування має бути послідовне утвердження гуманітарної концепції права, яка не лише проводить принцип верховенства права, а розуміє його як принцип верховенства приватних прав особи.

У цьому контексті стає зрозумілим, що переважаюча на сьогодні в Україні політична практика ґрунтується на концепції позитивного права, що дає змогу правлячій політичній еліті стверджувати своє легальне (оформлене у відповідних законах) публічне право, тобто видавати свій частковий інтерес за загальнонародний. Таким чином, редуковане розуміння права і його соціальної функції призводить до відповідних форм державної політики, зводить її демократичну сутність до зовнішніх, владних проявів, не забезпечує реального утвердження прав людини. Відсутність гуманітарно-правових детермінант політики замінюється суб'єктивно-довільними підставами вибору пропонованих дій, зосередженням зусиль на досягнення позірною успіху, що виливається у популізм і політику заради політики. Як доводить світовий досвід, дієвими засобами проти таких форм упровадження політики є інститути громадянського суспільства, відкритість політики, висока правова культура політиків і всіх громадян. Важлива роль тут належить і теоретичній думці, що за допомогою широкого й відкритого дискурсу формує адекватно глибоку концепцію прав людини, що у контексті постмодернізму може бути визначена як гуманітарна.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс] : Прийнята 28.06.1996 р. // Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua>.
2. Примаченко О. Индекс безправ'я / О. Примаченко // Дзеркало тижня [Текст]. — 2007. — № 47 (676). — 8 груд.
3. Мін'юст представляє концепцію державної політики у сфері прав людини // День [Текст]. — 2008. — № 204. — 11 листоп.
4. Кистяковский Б. А. Социальные науки и право. Очерки по методологии социальных наук и общей теории права [Текст] / Б. А. Кистяковский. — М. : Издание М. и С. Сабашниковых, 1916. — 704 с.

5. Бакуменко В. До питання розвитку конституційного правового поля в сучасних умовах його кардинальних змін / В. Бакуменко, М. Кушнір // Актуальні проблеми державного управління [Текст] : зб. наук. пр. — Вип. 2 (26). — К. : НАДУ, 2006. — С. 45—50.

6. Тацій В. Я. Конституційно-правові засади становлення української державності / В. Я. Тацій, Ю. М. Тодика, О. Г. Данільян [та ін] ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Тодики. — Х. : Право, 2003. — 328 с.

7. Рікер П. Право і справедливість [Текст] / П. Рікер ; пер. із фр. — К. : Дух і літера, 2002. — 216 с.

8. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації [Текст] / Г. Йонас ; пер. з нім. — К. : Лібра, 2001. — 400 с.

9. Скрипнюк О. В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепція, моделі та суспільна практика) [Текст] / О. В. Скрипнюк. — К. : Логос, 2006. — 368 с.

10. Цветков В. В. Демократія і державне управління: теорія, методологія, практика [Текст] : монографія / В. В. Цветков. — К. : ТОВ “Вид-во “Юридична думка”, 2007. — С. 332.

11. Парсонс В. Публічна політика: Вступ до теорії й практики аналізу політики [Текст] / Парсонс В. ; пер. з англ. — К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. — С. 60

12. Йонас Г. Принцип відповідальності... — С. 87.

13. Селиванов В. Людський вимір сучасних українських держави і чинного права / В. Селиванов // Юридичний вісник [Текст]. — 2007. — № 1. — С. 70, 71.

14. Дворкін Р. Серйозний погляд на права / Р. Дворкін ; пер. з англ. А. Фролкін. — К. : Основи, 2000. — С. 16, 17.

15. Кант И. Об визначально злом в человеческой природе / И. Кант // Сочинения [Текст] : в 6 т. Т. 4, Ч. 2. — М. : [б. и.], 1965. — С. 93.

16. Гаєк Ф. А. Концепція свободи [Текст] / Ф. А. Гаєк ; пер. з англ. М. Олійник та А. Королишина. — Львів : Літопис, 2002. — С. 40.

17. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) [Текст] : монографія / П. С. Погребняк. — Х. : Право. — С. 119.

18. Там само. — С. 126.

19. Гаєк Ф. А. Концепція свободи... — 556 с.

20. Кант И. Метафізика нравов в двух частях / И. Кант // Сочинения [Текст] : в 6 т. Т. 4, Ч. 2. — М. : [б. и.], 1965. — С. 140.

21. Боуз Д. Либертарианство: История, принципы, политика [Текст] / Боуз Д. ; пер. с англ. ; под ред. А. В. Куряева. — Челябинск : Социум ; Cato Institute, 2004. — С. 66.

22. Гоббс Т. Про громадянина / Т. Гоббс // Сочинения [Текст] : в 2 т. Т. 1. — М. : Мысль, 1989. — С. 91.

23. Стоун Д. Парадокс політики. Мистецтво ухвалення політичних рішень [Текст] / Стоун Д. — К. : Вид. дім “Альтернативи”, 2000. — С. 251.

24. Там само. — С. 272.

25. Кельзен Г. Чисте правознавство / Кельзен Г. ; пер. з нім. О. Мокровольського. — К. : Юніверс, 2004. — С. 308.

26. Там само. — С. 307.

27. Там само. — С. 307.

28. Вебер М. Соціологія. Загально історичні аналізи. Політика / Вебер М. ; пер. з нім. О. Погорілий. — К. : Основи, 1998. — С. 157.
29. Конституція України... — Ст. 22.

P. Petrovskyi

**HUMANITARIAN CONCEPTION OF THE RIGHT
AS THE DETERMINANT OF DEMOCRATIC GOVERNING**

It is conducted that the contents of public policy is firstly determined by the right conception which has acquired constitutional status and is acknowledged as world-view and theoretical basis of public activity. Thesis is argued, that modern problems of democratic development in Ukraine are in a considerable measure stipulated by the application of the few right conception. It is said that resolving of this contradiction is in successive maintenance of humanitarian conception of the right which is based upon the principle of supremacy of private human rights.

Key words: democratic governance, conception of the right, private and public human rights, conceptual and legal determination of policy, humanitarian conception of policy.